

אך כיון דאין לך נוגע בדבר גדול מזה שהאב הוא זה שיחליט להוציא אבר מבנו לטובת עצמו, וכמה הקפידו חז"ל בכל דבר שלא יהיו בכל החלטה ניגוד ענינים, והשוחד יעזור עיני חכמים, יש להעמיד בית דין (או בית דין קבוע של הקהילה) לבדוק את כל הענין והמצב מכל צדדיו, ואם אכן יגיעו למסקנא שהרי זה לטובת הבן, יש להתיר את תרומת הכליה.

וידעתי שאם חלילה יגרום הניתוח למותו של הבן התורם ח"ו נייסר את מצפוננו והאב לא יתן מנוח לנפשו וירגיש רגשות אשמה על מות בנו, אך באמת מצוי בזמנינו שעושים בילדים ניתוחים שונים לתקן את חזותם ומומיהם

אדרת 29/08/2018

ולשפר את איכות חייהם, אף שיש בהם סכנה רחוקה, ואם חלילה יקרהו אסון נתנחם בכך שכונתנו היתה לטובת הילד, וכך גם בנידון דידן כיון שהחלטה מסורה לבית דין ונהגו כהלכה לטובת הבן גם אם חלילה נגזרה גזירה נתחזק באמונה שזה רצון אב הרחמים.

וידעתי שלא ישמע שוד ושבר ואותו ואת בנו יזכו לרפואה שלימה ואריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים.

באהבת איתן
ובהערכה עמוקה
אשר ויים

סימן קבה

אם מותר להסתכן משום הנאה

כבוד איש יקר ונפלא
בן תורה ורופא מומחה
הר"ר ד"ר אלישע קהן הי"ו
לונדון

בדבר שאלתו באיש חולה במחלת הסרטן ל"ע, ולדעת הרופאים הוא חולה סופני, וכיון שהמחלה פגעה בגרונו יש חשש שבאכילתו יחדור אוכל לתוך קנה הנשימה ויסתכן בגרימת זיהום, ולפיכך ממליצים הרופאים להזין אותו ע"י עירווי או דרך פג (PEG) שבו מחדירים אוכל לתוך הקיבה באופן ישיר. אך חולה זה מתעקש לאכול כדרכו כי קשה לו מאוד לוותר על הנאת האכילה. והמשפחה שואלת האם חייבים הם למנוע ממנו מלאכול כדי למנוע ממנו להסתכן או שמא רשאים הם לאפשר לו לאכול מאכלים רכים תחת פיקוח כדי למעט את הסכנה במדת האפשר ושומר פתאים ה'.

וכבר ביארתי בכמ"ק (עיין מנחת אשר דברים סימן ז' ובמנח"א שבת סימן פ"ז אות ב' ולעיל סימן קכ"א) דמותר לו לאדם להסתכן סכנה מסויימת בשביל איכות חיים אף בדברים הרחוקים מפיקוח נפש, וכן למדנו מדברי רש"י בב"מ (צ"ב ע"א וק"ב

נראה לענ"ד דיש לנסות ולהסביר לו שעדיף שלא יאכל כדי למנוע ממנו סכנה, אבל אם עומד הוא על דעתו, ונפשו עגומה עליו ומניעת האכילה גורמת לו עוגמת נפש יש לאפשר לו לאכול כדרכו תחת פיקוח רפואי.

ע"א) דמותר לו לאדם להסתכן לעלות באילן ובכבש ולפרוש לים הגדול כדי להתפרנס אף שבכך נכנס לכלל סכנה מסויימת, ע"ש.

וכך נראה אף בני"ד, דכיון שאם יאכל מעט תחת פיקוח רפואי הסכנה רחוקה, והחולה משתוקק לאכול, אין למנוע ממנו הנאה זו.

וביותר נראה להקל בזה משום שני צדדים נוספים:

א. כיון שחולה סופני הוא ובחיי שעה עסקינן יש בזה צד להקל. ואף דמחללין שבת על חיי שעה וכמבואר ביומא (פ"ה ע"א) ובשו"ע (סי' שכ"ט ס"ד), מ"מ חזינן דקיל חיי שעה מפיקו"נ של מי שיש לו תוחלת חיים רגילה, ומותר לסכן חיי שעה על מנת לתת סיכוי לרפואה שלימה (עיין בזה בשו"ת

מנחת אשר ח"א סימן קט"ו – קט"ז). הרי לן דמ"מ שאני חיי שעה מחיי עולם.

ב. כיון דבחולה שיש בו סכנה מדובר יש לחלל שבת לכל צרכיו, ויש דין פיקו"נ ביתובא דעתא שלו, וכיון שעז רצונו לאכול יש בהאכלתו ענין יתובא דעתא לגביו.

ואף שיש לדון, לפלפל ולפקפק בשתי סברות אלה, כיון דבלאו הכי נראה מעיקר הדין שמותר לו לאכול ולהסתכן בסכנה מסויימת על מנת ליהנות בהנאת אכילה, אם אי אפשר לשכנעו להימנע מאכילה, יש לאפשר לו לאכול ולא למנוע זאת ממנו נגד רצונו.

ביקרא דאורייתא
אשר ויים

סימן קבו

אם מותר לגלות ולפרסם שיטה רפואית שיש בה כדי רפואת חולים

כבוד ידי"נ איש אשר רוח בו
הרה"ג ר'... שליט"א

בדבר ששאל ברופא אחד המומחה בבעיות כלי דם, שידוע באחד מחבריו הרופאים שפיתח שיטה מיוחדת שמוכיחה את עצמה כמועילה ביותר. רופא פלוני שומר בקנאות על סודיות השיטה והוא גובה תשלום גבוה לחולים הנזקקים לעזרתו. רופא א' שאל אם מותר לו לברר בדרכי עורמה את יסודות הטיפול ולהשתמש בו לתועלת החולים, ולדבריו אפשר שיש בזה אף הצלת נפשות.

הרעיונות ויש תיקון העולם בשמירת הזכות עליהם כל כה"ג ודאי דינא דמלכותא דינא. ב. גם מצד דין התורה נראה דאין להתעלם מן המציאות שיש בו שווי ממוני ולהעמיד פנים כאילו הפקר הוא וק"ו הדברים ממה שאמרו אומן קונה בשבח כלי, והארכתי בכ"ז במק"א ואין עת האסיף עתה.

אך מ"מ נראה דאין כל זה ענין לני"ד דבאמת מצווים אנו ברפואת החולים בין בחשיב"ס

הנה יש לדון בזה מכמה צדדים, דלכאורה יש כאן גניבת דעת, ואולי אף גניבה ממש. דכבר ביארתי במקום אחר דכל המחדש רעיון ועצה מחודשת שיש בה ערך ממוני קנינו הוא והגוזלו ממנו גזלן הוא. ויסוד זה מושתת על שני יסודות: א. דינא דמלכותא דינא ולפי דין המלכות יש קנין רוחני ויש בו עבירת גזילה, וכיון שבכלכלה המודרנית יש ערך מובהק בקניני

ולמדנו מכל זה דכאשר מי שגילה או המציא טיפול רפואי שיש בו תועלת לציבור ומקשה על הציבור להשיגו ע"י תשלום גבוה, יש רשות לגלותו ולפרסמו לתועלת הציבור, וכך גם מסתבר וכמבואר.

אמנם זו פשיטא לן דהממציא תרופה או שיטת טיפול זכאי להתפרנס ממנה. וכבר הארכתי במק"א ללמד זכות על הנהוג שרופאים בכירים מתפרנסים בכבוד ומרויחים כסף רב במקצועם אף שמעיקר הדין אינם רשאים אלא ליטול שכר בטלה ואכמ"ל, אך מ"מ אין זכות לאדם למנוע רפואת הרבים ולגרום בכך שרבים יסבלו ויסתכנו בשביל תאוות בצע שלו.

ומשו"כ נראה דכיון דפשוט וברור שרופא זה אינו יכול להיות רופא יחיד ולרפא את כל הסובלים כולם, אם אינו מוכן ללמד אחרים ולפרסם את סוד שיטתו רשאים לגלות בכל דרך שהוא.

אמנם כל זאת כתבתי לפי מה שהציע כבודו לפני, אך מרגיש אני חובה לומר את אשר על לבי. חושש אני מאוד מכל מיני תרופות וטיפולים שאינם מוכרים ומאושרים ע"י גורמי הבריאות הרשמיים. נער הייתי וגם זקנתי ובעיני ראיתי מצגות שוא ושקר שאנשי בליעל המציאו כדי לעשוק את החולים ובני משפחותיהם. הלא כל אשר לו יתן בעד נפשו, והחולה השוכב על ערש דווי ילך שולל אחרי הבלי שווא ומעלים באוב תרופות פלא שאין בהם ממש, ואנשים לא מהוגנים מנצלים את הכאב וייסורים לגרוף הון ולעשוק את הבריות, אוי לנו שכך עלתה בימינו.

ולפיכך צריך ליזהר ולבדוק בשבע בדיקות וחקירות כאשר באים אנו לעסוק ברפואה.

בברכה מרובה

אשר ויים

מצד משום הצלת נפשות ובין בחולה שאב"ס מצד השבת אבידה ואין הרופא זכאי ליטול אלא שכר בטילה כמבואר ביו"ד סימן של"ו ס"ב, ומשו"כ כל רעיון שיש בו להביא מזור ומרפא לחולי בית ישראל מצוה לחלקו ביעקב ולהפיצו בישראל ואין איש זכאי למנוע את זיכוי הרבים בהפצתו.

ומעשה רב מצינו בזה בבבלי ובירושלמי.

בעבודה זרה (כ"ח ע"א) "רבי יוחנן חש בצפדינא, אזל לגבה דההיא מטרוניתא, עבדה חמשא ומעלי שבתא, א"ל למחר מאי, אמרה ליה לא צריכת, אי צריכנא מאי, אמרה ^{אוצר החכמה} אשתבע לי דלא מגלית, אשתבע לה לאלהא ישראל לא מגלינא, גלייה ליה, למחר נפק דרשה בפירקא והא אשתבע לה, לאלהא דישראל לא מגלינא, אבל לעמיה ישראל מגלינא, והאיכא חילול השם, דגלי לה מעיקרא". וכ"ה ביומא פ"ד ע"א ע"ש.

הרי לן דאף שנשבע ר' יוחנן לההוא מטרוניתא שלא יגלה לאדם רפואה זו דרשה ברבים, ואף הגמ' לא הקשתה אלא מצד עבירת השבועה וחילול ה', אך עצם גילוי הסוד לית דחש זה כלל. ואין לומר דאין זה אלא משום שהרופאה נכרית היתה ^{הדלא קיי"ל} גזל עכו"ם אסור, וגם בענייני האמת והשקר לא מסתבר לחלק בין ישראל לגוי. אלא נראה מזה דאין לאדם זכות לקפח את בריאות הציבור ולמנוע רפואת הרבים.

ועובדא זו מצינו גם בירושלמי שבת (ע"א ע"א) ושם מסופר שבת השר שגילתה את סוד הרפואה לר' יוחנן חנקה עצמה כאשר רבי יוחנן גילה סודה, ואיכא דאמרה שהתגיירה ובקרבן העדה כתב שם דהיא חשבה שרבי יוחנן ישמור סוד זה לעצמו כדי שגם הוא יקבץ ממון רב ממנו, וכשראתה שלטובת הציבור גילה רפואה זו עמדה ונתגיירה.

סימן קכו

עוד בענין הנ"ל

כבוד הרה"ג ר' אברהם וייזר שליט"א

29/08/2018

מכתבו היקר קיבלתי והנני במענה קצר מעומס וכבוד המשא.

ולא הבנתי דבריו ואין הנידון דומה לראיה כלל ועיקר.

דהלא מילתא דפשיטא היא דאין אדם חייב להציל חבריו בחנם וזכאי בעל מלאכה לבא על שכרו אף כשהוא עוסק בהצלת חבריו. וכל מה שנחלקו בדין רופא אינו אלא משום שקבעו חז"ל דאין לו אלא שכר בטילה, והארכתי בזה במק"א, ואכמ"ל.

ומשו"כ פשוט דאף דמותר לאדם בודאי להציל עצמו בממון חבריו (כמ"ש במנחת אשר ויקרא סימן נ') צריך להשיב לחבירו את ממונו, וכך גם לשלם לבעל המעבד את המגיע לו לפי המקובל.

אבל אין זה ענין לני"ד שבו אין גבול ושיעור וקיצבה כמה יכול רופא זה להרויח עד סוף ימיו, כאשר הוא נוהג שלא כדין ושלא כמקובל והוא לבדו יחזיק בטובתו ומתעלם מצורך הרבים והצלתם למען הרבות הון.

וכי יש מקום לחייב אדם צדיק שאין לו כל ענין וכל צורך אישי בתרופה זו, ולתועלת הרבים פסקנו לו לגלות סוד זה ולפרסמו לשלם לממציא כל עפרות תבל מה שיכול היה להרויח עד סוף ימיו.

ראה כבוד את מש"כ (לעיל סימן קכ"ו) דמי שהמציא שיטה או תרופה שיכולה להועיל לחולים רבים והוא מסרב לגלותה כדי להרבות הון, דמותר לגלותו בכל דרך שהוא ולפרסמו לתועלת הרבים, וביססתי הוראה זו על המבואר בבלי ובירושלמי. והקשית משתי הלכות מפורשות.

א. הלא אסור להציל עצמו בממון חבריו. ואף מי שמתיר מודה שצריך לשלם לחבירו את מה שנטל ממנו, אף שחבירו חייב אף הוא בהצלתו. (וכמבואר בחו"מ סימן שפ"ח ס"ב).

ב. מבואר ביבמות (ק"ו ע"א) במי שבורח מבית האסורים ובעל המעבדות פסק להעבירו את הנהר בדינר, דאין לו אלא שכרו. אך התוס' שם כתבו דאם הדרך ליתן לו דינר, צריך ליתן לו דינר אף שבעל המעבדות חייב להצילו. וכך נפסק בחו"מ (סימן שס"ד ס"ז).

ומכאן הוכיחו הראשונים דאין צריך לשלם לרופא אלא שכר בטילה ולא כל שכר שיבקש, אלא שיש מי שפסק דאין קיצבה לחוכמת הרפואה, ואכמ"ל.

ומשו"כ כתבת דגם בני"ד אסור לגלות סודו, ואף את"ל שלהצלת רבים מותר מ"מ צריך לשלם לו כל מה שמגיע לו.

והלא לפי חוקי המדינות המקובלות בכל תגלית רפואית יש ביד הממציא ^{25/08/2018} והיצרן לקבל סעד חוקי להגן על זכויותיו, ובתנאי שיוכל לייצר כמות מספקת ולהפיץ את התרופה לכל נצרך, אך לא יעלה על הדעת שימנע טוב מבעליו ויגרם סבל ונזק לרבים כשבידו לעזור ולהושיע למען בצע כסף. וכי בידו לרפאות את כל החולים שבעולם לבדו.

ומשו"ב פשיטא שמותר לגלות שיטה זו לתועלת החולים וכל הזריז הרי זה משובח.

אמנם כבר כתבתי דאין אני מאמין כלל בכל שיטה ותרופה שאין בעליה מוכנים לחשוף לאור השמש מה שבאמתחתו כדי שיוכלו לבודקו ולבקר בין טוב לרע, ואכמ"ל.

ביקרא דאורייתא
אשר ויים

סימן קכח

הסובל מכפייתיות ואינו הוגה את האותיות כדין לענין תפילה

לכבוד איש יקר ונפלא
ירא אלוקים ובמצוותיו חפץ מאוד
ר'...

מכתבו קבלתי ודבריו נגעו ללבי עד מאוד.

מע"ב סובל זה שנים מכפייתיות (O.C.D.) ומתקשה להתפלל ולברך כראוי, ומצא נוחם ומרגוע במה שכתבתי בשו"ת מנח"א (ח"ב סימן קל"ד). אלא שנפשו בשאלתו האם בכל זאת קיים את מצות התפילה כשלא הגה את השמות והתיבות כהלכתן, ותמה למצוא סברא שהתפלה תחשב תפילה אף שלא הגה תפילתו כראוי.

הרי לן דאף שאינו הוגה התיבות כדין, ועוד מעוות את הדברים באופן חמור ובמקום אהבה מוציא משפתיו איבה, מ"מ בתר כוונת הלב הולכין הדברים ועליו הכתוב אומר "ודגלו עלי אהבה".

אמנם פשוט הוא דאין זה אלא במי שאינו יכול להגות את האותיות כתיקנן, (עיין לעיל סימן י'), ועוד נראה דאין ללמוד הלכה מאגדות חז"ל, ואפשר שאף שדבריו העילגים מתקבלים באהבה אבל אין מזה ראיה שיצא יד"ח התפילה.

ואבאר לו את הנראה לי בעניי בסוגיא חשובה זו.

הנה אמרו חז"ל (שה"ש רבה פרשה ב'): "אמר ר' אחא עם הארץ שקורא לאהבה איבה כגון ואהבת ואייבת אמר הקדוש ברוך הוא ודילוגו עלי אהבה"

והפליגו עוד לדרוש (שם): "ודילוגו עלי אהבה... אמר הקדוש ברוך הוא וליגלוגו עלי אהבה".

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 443

23/08/2018nht

סימן קכט

הטיפול בשברים בשבת

לשאלת רופאים רבים הנני לבאר את עיקרי ההלכה בענין הטיפול בשברים שבעצמות בשבת והאם מותר לעשות גבס לקבע שברים אלה בשבת, וכן לגבי עצמות הידיים שנתפרקו ויצאו ממקומם אם מותר להחזירן.

הטור דאף בנשמט מותר להחזירו שהרי הביא גם הא דעצם שנשברה מחזירין אותו, הרי דתרי הלכתא הן, עיין בדבריו.

אמנם מפשטות לשון חז"ל לכאורה מוכח כשיטת המג"א דהנה איתא שם במשנה (שבת קמ"ז ע"א) "אין מחזירין את השבר", ובגמ' (קמ"ח ע"א) אמרו הלכה "מחזירין את השבר" וכך נפסק ברמב"ם, ומשמע כדברי המג"א דרק בשבר אמרו שמחזירין וכ"כ רש"י שם "עצם שנשבר", ולא ביצא ממקומו. אך באמת אין בזה הכרח ואפשר דגם ביצא ממקומו ראוי לומר לשון שבירה דמ"מ נשבר מתיקונו ותבניתו הטבעי, וכז"פ.

והמשנ"ב (ס"ק קמ"ה) מביא מספר שלחן עצי שטים שכתב לחלק בין יצא לגמרי דמחזירין אותו וכמבואר בסעיף מ"ז ובין פרק יד שנשמט ולא יצא לגמרי ממקומו דבכה"ג אסור לשפשף בצונן וה"ה שאסור להחזירו או להתעסק בכל רפואה משום גזירת שחיקת סממנים.

אך בגוף ההלכה תמיהני דהלא פשוט וידוע שעצם שנפרק ויצא ממקומו כרוך בכאב עצום שקשה לעמוד בו ובודאי דינו כחולה שאין בו סכנה שלא גזרו בו כלל משום שחיקת סממנים, והמג"א כתב דעצם שיצא ממקומו אין מחזירין אותו אעפ"י שמצטער קצת, וזה תימה דידוע היום שמדובר בכאב בלתי נסבל ולא בצער קצת.

הן שני סעיפים יש בדיני חולה ורפואה בשבת (סימן שכ"ח סעיף ל' וסעיף מ"ז) הנראין כסותרים זא"ז.

מחד שנינו (סעיף ל' שם): "מי שנשמט פרק ידו או רגלו ממקומו, לא ישפשפנה הרבה בצונן, שזהו רפואתו, אלא רוחץ כדרכו ואם נתרפא נתרפא".

הרי דאיסור יש לטפל בפרק ידו או רגלו שנשמטו ממקומם אף במה שאין בו מלאכה או שבות משום דגזרו בו גזירת שחיקת סממנים ואסור אף לשפשפו במים.

אך מאידך אמרו (שם סעיף מ"ז): "עצם שיצא ממקומו, מחזירין אותו".

הרי שמותר להחזיר עצם שיצא ממקומו בשבת, ולכאורה שתי הלכות אלה סותרות זו את זו.

ואכן במגן אברהם (ס"ק נ"א) תמה בדברי השו"ע. וכתב דלא התירו החזרת עצם אלא בעצם שנשבר ולא בנשמט ויצא ממקומו, דאף לשפשפו במים אסור וק"ו להחזירו דהוי כבונה.

אך באמת לא על השו"ע בלבד תלונתו אלא אף על הטור שהביא את שתי הלכות אלה, דמחד כתב כלשון המחבר לגבי מי שנשמט פרק ידו או רגלו, ומאידך כתב בסוף הסימן דעצם שיצא ממקומו מחזירין אותו, וביותר מוכח מלשון

שְׁמֵי הַחֹסֶפֶס

ובזה קבעו הלכה שאסור לעשות כן בשבת, דכיון שכבר הוחזר העצם למקומו כבר אין כאן חולי גמור ושוב יש בו גזירת שחיקת סממנים.

ולענין ד' דרך זו מתיישבת על הלב דקשה להבין מה תועלת יש בשפשוף בצונן או ברחיצה בעלמא להחזיר עצם שנפרק ממקומו ואיך יחזור העצם למקומו ע"י רחיצה, אך לפירושו של ערוך השלחן נחא דדרך הצונן להוריד נפיחות ולהקל על הכאב כידוע.

אמנם לכאורה פירוש זה נסתר מדברי הגמ' שם (קמ"ח ע"א), אך לאחר העיון נראה דלא זו בלבד שפירוש זה לא נסתר מדברי הגמ' אלא אף זו, היא מתיישבת ביותר בדברי הגמ', ואבאר.

דהנה ז"ל הגמ': "רב אויא הוה יתיב קמיה דרב יוסף, שניא ליה ידיה. אמר ליה הכי מאי, אסור. והכי מאי, אמר ליה אסור. אדהכי איתפח ידיה. אמר ליה מאי תיבעי לך, הא תנן מי שנפרקה ידו או רגלו לא יטרפם בצונן, אבל רוחץ כדרכו. ואם נתרפא נתרפא. אמר ליה ולא תנן אין מחזירין את השבר ואמר רב חנא בגדתאה אמר שמואל הלכה מחזירין את השבר, אמר ליה כולהו בחדא מחיתא מחיתנהו, היכא דאיתמר איתמר, היכא דלא איתמר לא איתמר".

הרי לן לכאורה דהשאלה נשאלה האם מותר להחזירה, והתשובה ניתנה כאשר ידו של רב אויא נפרקה על ידי תנועותיו ופסקו לו שלא ישפשפם בצונן, ולא כדברי ערוך השלחן.

אך באמת נראה היפך הדברים, דהלא לא אמרו אלא "אדהכי איתפח ידיה" ומשמע שלא יצא ממקומו אלא שקיבלה נפיחות בעלמא ע"י תנועות משונות והתרופה לנפיחות וכאב הלא היא ע"י צונן, והדברים מתיישבים היטב לדברי העה"ש.

ונראה עוד דהמג"א החמיר בזה משום דנקט דיש בזה חשש בונה וכמבואר בדבריו "וכ"מ מסי' ש"ל ס"ט דאסור ליישר איברי הולד דהוי כבונה וצ"ע וכ"כ כ"ה בשם ר"ש הלוי שהקשה זה וגם הרמב"ם לא הביא דין זה לכן אין להקל".

אבל באמת זה נסתר מדברי רש"י (קמ"ז ע"א) שכתב "ואין מחזירין את השבר, עצם שנשבר, כל רפואה אסורה משום שחיקת סמנין". הרי דס"ל דהא דאין מחזירין אין זה אלא משום גזירת שחיקת סממנים בלבד ואין בזה סרך בונה, וא"כ בודאי יש להקל בכאבים אלה דודאי הוי כנפל למשכב.

והמג"א ציין להמבואר בסימן ש"ל (סעיף ט') וכתב דשם מבואר דבהחזרת העצם למקומו יש חשש בונה. אך באמת כתוב שם היפך הדברים וז"ל: "מיישרים אברי הולד שנתפרק ומחמת צער הלידה". אלא שכונת המג"א למש"כ הוא שם (ס"ק י"ח) דרק סמוך ללידה מותר ליישר אבריו אבל לא לאחר זמן, אך בגמ' (שם קמ"ז ע"ב) אמרו דאין איסור אלא ביישור חוליות השדרה דמיחזי כבונה, ולא בהחזרת עצם למקומו, ע"י"ש.

אך בין כך ובין כך נראה לכאורה דרק ביישור השדרה והאברים יש מקום לדמות לבונה ולא בהחזרת עצם למקומה שנעשה ע"י סיבוב קל בזווית מסוימת ואין זה דומה לבנין כלל, וכמבואר בדברי רש"י כמבואר.

והנה מצינו דרך שלישית בביאור דברי השו"ע בערוך השלחן (שם סעיף ל"ט) שכתב דאין כלל סתירה בין הני תרי הלכתא, דמחד פסק השו"ע דעצם שיצא ממקומו מותר להחזירו למקומו, אך אף לאחר שהחזירו את העצם למקומו מצוי שיש נפיחות וכאב במקום הפרק והדרך להקל על הכאב הוא ע"י שפשוף בצונן,

דאורייתא, ובמקום דא"א ע"י גוי והכאב הוא גדול מאוד יש מקום אף להקל בשבותים.

ולפעמים יש בזה אף סכנת אבר, כאשר יש חשש שע"י המתנה עד לאחר השבת יתחילו העצמות להתאחות בעקמימות, ובמקום סכנת אבר מותר לעבור על שבותים אף ע"י ישראל כמבואר בסימן שכ"ח (סעיף י"ז).

אמנם לעתים רחוקות יש חשש שעצמות שנשברו יכולים לפגוע בכלי דם גדולים, ופגיעה בכלי דם יש בו סכנת נפשות ובכה"ג מותר לעבור אף בדאורייתא. אך זה מצוי רק בעצמות במקומות מסויימים בגוף.

ועוד ידוע ששבר בעצם הירך יש בו סכנה של תאים שומניים (fat emboli) שעלולים להגיע ללב או לריאות ולגרום לסכנה, ובכה"ג מותר אף לעבור במלאכה דאורייתא. אך אין הטיפול בזה ע"י גיבוס אלא באמצעים תרופתיים או כירורגיים, ואכמ"ל.

עשיית גבס בשבת

ג. סוחט. פעמים רבות הגבס סוחט את רצועות הגבס כשהוא מוציא אותם מן המים. אמנם אין הכרח לעשות כן ואפשר להמנע מזה.

ד. בונה. יש חשש בונה כאשר הוא מעצב את הגבס ומחליקו ונותן לו צורה ומבנה. ולא ראיתי צורך להאריך בזה כיון שבלא"ה יש כאן חשש מלאכה דאורייתא.

ה. מכה בפטיש. כאשר הוא משלים את מלאכתו ונותן לו עיצוב סופי, וגם בזה יש לדון ונמנעתי להאריך כמבואר.

ומ"מ לא ראיתי מקום להקל בגיבוס שברים שאין בהם סכנה.

ועיין עוד בר"ח שם שכתב "ורב אויא דשניא ליה ידיה והיה אומר לרב יוסף ומראה בידו אם יעשה בידו כך או כך מותר או אסור ועד שהיה מראה לו כדי שיראה ומה שהתירו חכמים חזרה ידו למקומה ונתרפא". הרי לפירושו חזרה ידו ונתרפא אלא שעדיין שרוי היה בכאב ובזה נפסקה הלכה שלא יטרוף בצונן אלא ירחוץ כדרכו, ודו"ק בזה.

ולחלכה נראה דיש להקל להחזיר עצם שנפרקה אף ע"י ישראל אם אין נכרי מצוי ללא המתנה מרובה.

ולגבי עצמות שנשברו נראה פשוט דאין להתיר איסור דאורייתא כדי לקבע את השברים בגבס שהרי אין כל סכנה בעצמות שבורים. אמנם לגבי שבות, נראה דודאי הוי בכלל חולה שאב"ס כיון שבדרך כלל מדובר בכאבים שיש בהם כדי לשתק את האדם לחלוטין ולא גרע מנפל למשכב. ומשוי"כ יש להתיר אמל"נ אפילו במלאכה

והנה בעשיית גבס יש חשש לששה מלאכות:

א. לש. וכבר נחלקו בגמ' ובראשונים אם יש איסור לישא בנתינת המים לתוך הקמח אף ללא גיבול, והמשנ"ב (סימן שכ"א ס"ק נ') הביא בקצרה את השיטות וסיכם שיש להחמיר ולחשוש לשיטות דיש בזה לישא גמורה, וברצועות הגבס יש חומר אבקתי, וכאשר הוא בא במים מתגבל ונעשה מעין בוך ויש בזה לישא. וכבר הארכתי במק"א (מנחת אשר שמות סימן ל"ה) בשאלה אם יש לישא שלא בגידולי קרקע, ולהלכה יש להחמיר.

ב. ממרח. עושה הגבס צריך למרח כדי ליישר ולגבש את החומר כדי שיהיה מעוצב כראוי כשיתייבש ויתקשה ויש בזה מלאכת ממרח.

ומשו"ב שמחתי מאוד במה שהמציאו לאחרונה סוג חדש של גבס הקרוי "מג'יקסט" (magicast). בשיטה זו מלבישים על אברי הגפיים שיש בהם עצמות שבורים מעין שרוול מאריג רך, ועליו שרוול נוסף העשוי מחומר רך ודביק. את השרוול מטבילים במים ומיד מלבישים אותו על האבר בגלגול כלפי מעלה. ובחומר זה אין כל חשש לאף אחת מן המלאכות הנ"ל.

אין בו כל חומר אבקתי ואינו נעשה כעין עיסה ובזן כלל, אלא שהמים גורמים לתגובה כימית (chemical reaction) הגורמת לחומר להתקשות כאבן אחרי מספר דקות. אין המגבס מחליק וממרח ואינו עוסק בעיצוב הגבס כלל ומשו"כ אין בו לא לש ולא סוחט ולא ממרח ולא בונה.

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 447

ואף חשש מכה בפטיש אין בו דהרי כתב רש"י (שבת ע"ד ע"ב ד"ה תנור) דכאשר המלאכות נגמרות מאליהן אין כאן מכה בפטיש, וכ"כ רבים מן הראשונים והפוסקים, וכמו"כ בשרוול זה שהאדם אינו אלא מטבילו במים ומאליו הוא מקשיח ומתקשה לאחר כעשר דקות אין בו חשש מכה בפטיש.

ומשום כל זה נראה דיש להשתמש בגיבוס בשבת אך ורק בחומר זה, ואף שיש בזה הוצאה כספית מסויימת כדאי היא שבת קודש שנוציא עליה הוצאה מועטת כדי לשמרה אחרת 29/08/2018 ולקדשה. ולענ"ד נראה דמעיקר הדין חייב בכך.

קצרותי במקום שאמרו להאריך, ולענ"ד הדברים ברורים.